

YANGI O‘ZBEKISTONNING BARQAROR TARAQQIYOT YO‘LIDAGI GLOBAL VA MINTAQAVIY EKOLOGIK TASHABBUSLARI

Davlatov Kamronbek Sanjarbek o‘g‘li,
JIDU Siyosatshunoslik kafedrası o‘qituvchisi
E-mail: kamronbekdavlatov1@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20199584>

Annotatsiya. Maqolada Yangi O‘zbekistonning global va mintaqaviy ekologik tashabbuslari, ekologik diplomatiya sohasidagi ustuvor siyosat hamda barqaror taraqqiyotni ta‘minlashga qaratilgan amaliy islohotlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O‘zbekistonning ekologik siyosati va xalqaro tashabbuslari mintaqada barqaror rivojlanish hamda ekologik xavfsizlikni mustahkamlashning muhim omiliga aylanayotgani ilmiy asosda yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: ekologik diplomatiya, barqaror taraqqiyot, Orolbo‘yi, iqlim o‘zgarishi, ekologik xavfsizlik, yashil iqtisodiyot, suv diplomatiyasi, Markaziy Osiyo, yashil energetika, xalqaro hamkorlik.

Аннотация. В статье анализируются глобальные и региональные экологические инициативы Нового Узбекистана, приоритетные направления экологической дипломатии, а также практические реформы, направленные на обеспечение устойчивого развития. В исследовании научно обосновывается, что экологическая политика и международные инициативы Узбекистана становятся важным фактором укрепления устойчивого развития и экологической безопасности в регионе.

Ключевые слова: экологическая дипломатия, устойчивое развитие, Приаралье, изменение климата, экологическая безопасность, зелёная экономика, водная дипломатия, Центральная Азия, зелёная энергетика, международное сотрудничество.

Abstract. The article analyzes the global and regional environmental initiatives of New Uzbekistan, the priority directions of environmental diplomacy, and practical reforms aimed at ensuring sustainable development. The study scientifically substantiates that Uzbekistan's environmental policy and international initiatives are becoming an important factor in strengthening sustainable development and environmental security in the region.

Keywords: environmental diplomacy, sustainable development, Aral Sea region, climate change, environmental security, green economy, water diplomacy, Central Asia, green energy, international cooperation.

Kirish va dolzarbligi. Hozirgi davrda atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida xalqaro hamkorlikning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu holat davlatlar o‘rtasidagi ekologik o‘zaro bog‘liqlikning kuchayishi bilan izohlanadi. Xususan, ozon qatlaminig yemirilishi, atmosfera va okeanlarning ifloslanishi, global iqlim o‘zgarishi hamda haroratning oshishi kabi ekologik muammolar alohida bir hudud yoki davlat doirasida cheklanib qolmay, balki butun jahon hamjamiyatiga ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ekologik xavfsizlikni ta‘minlash masalasi xalqaro siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan.

Bugungi kunda ko‘plab davlatlar Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish masalalarida faol hamkorlik olib bormoqda. Mazkur hamkorlik xalqaro huquqning umum e‘tirof etilgan tamoyillariga asoslanib, ular davlatlararo shartnomalar, xalqaro tashkilotlarning normativ hujjatlari hamda atrof-muhitni muhofaza qilishga bag‘ishlangan yirik xalqaro konferensiyalar qarorlarida o‘z ifodasini topgan. Ushbu tamoyillar davlatlar va xalqlar o‘rtasida ekologik sohadagi hamkorlikni muvofiqlashtirish va global ekologik muammolarni birgalikda hal etishga xizmat qiladi.

Yangi O‘zbekiston ham atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror taraqqiyotning xalqaro mexanizmlarida faol ishtirok etayotgan davlatlardan biri hisoblanadi. Mamlakat ekologiya va barqaror rivojlanish yo‘nalishida 14 ta xalqaro konvensiya, shuningdek 20 dan ortiq protokol, bitim va memorandumlarning ishtirokchisiga aylangan. Shu bilan birga, O‘zbekiston Parij kelishuvi doirasida 2030-yilgacha bo‘lgan davr uchun issiqxona gazlari emissiyasini qisqartirish bo‘yicha o‘z majburiyatlarini yangilab, ularni yanada kuchaytirdi. Bu esa mamlakatning global ekologik siyosatdagi faolligi hamda “yashil” taraqqiyot tamoyillariga sodiqligini namoyon etadi [5].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy-tahliliy hamda siyosiy-diskursiv yondashuv metodlaridan foydalaniladi. Tadqiqot jarayonida O‘zbekistonning ekologik siyosati va xalqaro tashabbuslari global ekologik jarayonlar hamda mintaqaviy integratsiya omillari bilan o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilinadi. Shuningdek, ekologik diplomatiya sohasidagi zamonaviy xalqaro konsepsiyalar, barqaror rivojlanish tamoyillari va “yashil” iqtisodiyot yondashuvlari nazariy-metodologik asos sifatida qo‘llaniladi.

Ishda Birlashgan Millatlar Tashkiloti rezolyutsiyalari, xalqaro konferensiyalar materiallari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning rasmiy nutqlari va strategik tashabbuslari manbashunoslik nuqtai nazaridan o‘rganildi [1]. Shuningdek, ekologik xavfsizlik, suv diplomatiyasi va iqlim o‘zgarishiga oid mintaqaviy jarayonlarni baholashda qiyosiy tahlil hamda statistik ma’lumotlar interpretatsiyasi usullaridan foydalanildi. Bu esa O‘zbekistonning ekologik tashabbuslarini mintaqaviy va global kontekstda kompleks baholash imkonini beradi.

Tahlillar va natijalar. Markaziy Osiyodagi zamonaviy ekologik muammolarning ildizlari ko‘p jihatdan sovet davridagi resurslarga yo‘naltirilgan iqtisodiy model va tabiiy boyliklardan nooqilona foydalanish siyosati bilan bog‘liq. Bu esa mintaqada barqaror rivojlanish va ekologik xavfsizlik tamoyillariga asoslangan yangi yondashuvlarga ehtiyojni kuchaytirdi [6]. Shundan kelib chiqib, mustaqillik yillarida O‘zbekistonda ekologik muammolarni bartaraf etish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va xalqaro ekologik hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan

islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirildi. Yangi O‘zbekiston sharoitida esa ekologik xavfsizlik va “yashil” taraqqiyot davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylanib, mintaqaviy va global ekologik tashabbuslar faol ilgari surilmoqda.

So‘nggi yillarda Orolbo‘yi mintaqasida ekologik vaziyatni yaxshilash, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini jadallashtirish hamda aholi turmush darajasi va daromadlarini oshirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, Orol dengizining qurigan hududida ekotizimni tiklash, ilmiy tadqiqotlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish maqsadida 2018-yil noyabr oyida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Orolbo‘yi xalqaro innovatsiya markazi tashkil etildi. Shu bilan birga, BMTning Orolbo‘yi mintaqasi uchun Inson xavfsizligi bo‘yicha ko‘p tomonlama sheriklik Trast jamg‘armasi faoliyati yo‘lga qo‘yildi [4]. Mazkur tashabbuslarning mantiqiy davomi sifatida BMT Bosh Assambleyasi tomonidan Orolbo‘yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar hududi deb e‘lon qilish to‘g‘risidagi maxsus rezolyutsiya qabul qilindi. Ushbu hujjat xalqaro hamjamiyatning Orolbo‘yi muammolariga bo‘lgan e‘tiborini yanada kuchaytirib, mintaqada ekologik barqarorlikni ta‘minlash bo‘yicha global hamkorlik uchun muhim siyosiy-huquqiy asos yaratdi. Bugungi kunda Trast jamg‘armasi doirasida ekologik inqiroz oqibatlarini kamaytirish, aholining salomatligini muhofaza qilish, yashash sharoitlarini yaxshilash hamda hududda barqaror rivojlanishni ta‘minlashga qaratilgan qator xalqaro loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu esa Yangi O‘zbekistonning ekologik diplomatiya va xalqaro hamkorlik borasidagi tashabbuslari amaliy natijalar bilan boyib borayotganini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston so‘nggi yillarda iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish va mintaqaviy ekologik hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan muhim tashabbuslarni faol ilgari surmoqda. Ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar Markaziy Osiyo davlatlari tomonidan qo‘llab-quvvatlanib, mintaqada yagona ekologik va iqlim siyosatini shakllantirish uchun muhim asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Markaziy Osiyo uchun umumiy iqlim kun tartibini yaratish yo‘lidagi muhim qadamlardan biri sifatida davlat rahbarlarining beshinchi Maslahat uchrashuvida iqlim o‘zgarishiga moslashish bo‘yicha Mintaqaviy strategiyani ishlab chiqish tashabbusi ilgari surildi. Mazkur tashabbus mintaqa mamlakatlarining ekologik xavfsizlik, suv resurslari, cho‘llanish va oziq-ovqat barqarorligi bilan bog‘liq umumiy muammolarni hamkorlikda hal etishga bo‘lgan intilishini aks ettiradi. Shuningdek, O‘zbekiston tomonidan ekologiya vazirlari darajasidagi ko‘p tomonlama platforma - “Markaziy Osiyo iqlim muloqoti”ni tashkil etish taklif qilindi. Ushbu platforma mintaqa davlatlarining “yashil” taraqqiyot yo‘lidagi sa’y-harakatlarini

muvoqilashtirish, tajriba almashish va ekologik diplomatiyani rivojlantirishda integratsion mexanizm vazifasini bajarishi mumkin.

Davlatimiz rahbari BMTning Iqlim o'zgarishi bo'yicha konferensiyasi (COP28) doirasida ham qator muhim tashabbuslarni ilgari surdi. Jumladan, Parij kelishuvi doirasida iqlim o'zgarishiga moslashish bo'yicha Global maqsad mexanizmini tezroq kelishish zarurligi ta'kidlandi. Shu bilan birga, global miqyosda kam uglerodli iqtisodiyotga o'tish jarayoni adolatli, shaffof va inklyuziv bo'lishi, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlarning manfaatlari to'liq hisobga olinishi lozimligi qayd etildi. Mazkur masalalarni muntazam ravishda "G7" va "G20" formatlari kun tartibiga kiritib borish taklif qilindi. Ushbu tashabbuslar Yangi O'zbekistonning global ekologik diplomatiyadagi faolligi va mintaqaviy ekologik hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan strategik yondashuvini namoyon etadi [7].

O'zbekistonning iqlim va ekologik kun tartibi nafaqat global, balki turli xalqaro va mintaqaviy tashkilotlar doirasida ham faol ilgari surilmoqda. Xususan, Prezidentimiz ShHT doirasida dekarbonizatsiya jarayonlarini jadallashtirish, "toza" texnologiyalarni keng joriy etish, "aqlli" qishloq xo'jaligini rivojlantirish hamda suvni tejash sohalarida amaliy hamkorlik va muvoqilashtirishni kuchaytirish zarurligini alohida ta'kidladi [8]. Shuningdek, 2024-yil 5–6-noyabr kunlari Bishkek shahrida bo'lib o'tgan TDT sammitida ham O'zbekiston rahbari iqlim o'zgarishi bilan bog'liq dolzarb ekologik muammolarni hal etish maqsadida vazirlar darajasidagi Turkiy ekologik kengashni tashkil etishni jadallashtirish tashabbusini ilgari surdi.

2025-yil may oyida Samarqand shahrida BMT hamkorligida "Iqlim o'zgarishi va barqaror rivojlanish" mavzusida Xalqaro iqlim forumi bo'lib o'tdi. Mazkur forum doirasida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish, issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish, "yashil" energetikani rivojlantirish hamda suv resurslarini samarali boshqarish kabi dolzarb masalalar muhokama qilindi. Shu bilan birga, ushbu yo'nalishlarda O'zbekiston tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar va ilg'or tajribalar xalqaro ekspertlar hamjamiyati tomonidan alohida e'tirof etildi.

Umuman olganda, Yangi O'zbekistonning ekologik tashabbuslari xalqaro miqyosda keng qo'llab-quvvatlanib, global ekologik xavfsizlikni ta'minlash va kelajak avlodlar uchun sog'lom ekologik muhit yaratishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, BMT doirasida qabul qilingan 13 ta rezolyutsiyaning 5 tasi bevosita ekologik masalalarga bag'ishlangani mamlakatning global ekologik diplomatiyadagi faol rolini namoyon etadi. Mazkur rezolyutsiyalar quyidagi ustuvor ekologik yo'nalishlarni qamrab oladi:

- Orolbo'yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar hududi deb e'lon qilish;

- Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda parlamentlar rolini kuchaytirish;
- Markaziy Osiyoda global ekologik muammolar sharoitida mintaqaviy birdamlik va barqaror rivojlanishni mustahkamlash;
- degradatsiyaga uchragan va qurgʻoq hududlarda barqaror oʻrmonzorlarni barpo etish hamda daraxt ekishni keng targʻib qilish;
- barqaror oʻrmon xoʻjaligi asosida oʻrmonzorlashtirish va oʻrmonlarni tiklash boʻyicha Harakatlar dekadasini amalga oshirish.

Ushbu tashabbuslar Oʻzbekistonning ekologik muammolarga kompleks va uzoq muddatli yondashayotganini, shuningdek, global “yashil” taraqqiyot kun tartibini shakllantirishda faol ishtirok etayotganini koʻrsatadi. Shu bilan birga, mamlakat tomonidan ilgari surilayotgan ekologik gʻoyalar Markaziy Osiyoda ekologik hamkorlik, iqlim diplomatiyasi va barqaror rivojlanishning institutsional asoslarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda [9].

2025-yil sentabr oyida Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 80-yubiley sessiyasidagi nutqi Oʻzbekistonning global muammolarga nisbatan qatʻiy va masʼuliyatli pozitsiyasini yana bir bor namoyon etdi. Davlat rahbari oʻz maʼruzasida xalqaro siyosiy jarayonlar, xavfsizlik, iqtisodiy barqarorlik, inson huquqlari va taʼlim masalalariga toʻxtalib, ekologik muammolarni zamonaviy xalqaro kun tartibining eng dolzarb yoʻnalishlaridan biri sifatida baholadi. Ayniqsa, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim oʻzgarishi bilan bogʻliq tahdidlar bugungi global taraqqiyotning asosiy sinovlaridan biri ekani alohida taʼkidlandi [2]. Prezidentimiz oʻz nutqida iqlim oʻzgarishining tobora kuchayib borayotgan salbiy oqibatlariga ham alohida eʼtibor qaratdi. Xususan, Orol dengizi fojiasining oqibatlari nafaqat Markaziy Osiyo, balki butun insoniyat uchun global ekologik xavf sifatida doimiy xalqaro eʼtibor markazida boʻlishi zarurligi qayd etildi. Bu yondashuv Oʻzbekistonning Orol muammosini faqat hududiy ekologik inqiroz emas, balki umumjahon ekologik xavfsizligi bilan bogʻliq masala sifatida ilgari surayotganini koʻrsatadi.

BMT minbaridan ilgari surilgan muhim tashabbuslardan yana biri Oʻzbekistonda Suvni tejash boʻyicha Butunjahon forumini oʻtkazish taklifi boʻldi. Mazkur tashabbus suv resurslari muammosining zamonaviy xalqaro munosabatlardagi strategik ahamiyati tobora ortib borayotganini aks ettiradi. Bugungi sharoitda suv masalasi nafaqat ekologik yoki iqtisodiy, balki siyosiy barqarorlik, mintaqaviy xavfsizlik va tinchlik omiliga ham aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, Oʻzbekiston tomonidan ilgari surilgan ushbu tashabbus mamlakatning global ekologik boshqaruv jarayonlarida faol ishtirok etayotganini hamda xalqaro hamjamiyat oldidagi masʼuliyatini chuqur anglayotganini namoyon etadi [10].

So‘nggi yillarda O‘zbekiston ekologik barqarorlikni ta‘minlash borasidagi faol tashabbuslari bilan xalqaro hamjamiyat e‘tiborini qozonmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan “Yashil makon” loyihasi, Orolbo‘yi hududini tiklash va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar mamlakatni mintaqadagi “yashil” siyosatning yetakchi markazlaridan biriga aylantirdi. Bugungi kunda O‘zbekiston ekologik diplomatiyasi amaliy va natijador xarakter kasb etib, ilgari surilayotgan tashabbuslar yirik ekologik loyihalar, o‘rmonzorlashtirish dasturlari hamda zamonaviy “yashil” energetika tizimlari orqali ro‘yobga chiqarilmoqda. Bu esa mamlakatning tabiatga mas‘uliyatli yondashuvi va mintaqaviy ekologik birdamlikni mustahkamlashga intilishini ko‘rsatadi.

Qozog‘iston tashabbusi bilan “Barqaror kelajak uchun umumiy nigoh” g‘oyasi ostida o‘tkazilgan mintaqaviy ekologik sammit Markaziy Osiyo davlatlarining ekologik xavfsizlik yo‘lidagi hamkorligini yanada kuchaytirdi. Sammit doirasida Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan “Markaziy Osiyoning toza havosi” konsorsiumi, cho‘llanish va chang bo‘ronlarini monitoring qiluvchi mintaqaviy markaz hamda “yashil savdo yo‘lagi” kabi qator tashabbuslar ilgari surildi. Mazkur loyihalar iqtisodiy rivojlanish va atrof-muhitni muhofaza qilish o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Davlatimiz rahbarining OQXJ ta‘sischi davlatlari rahbarlari kengashining Astana shahrida bo‘lib o‘tgan yig‘ilishidagi nutqi O‘zbekistonning mintaqaviy ekologik diplomatiyadagi strategik yondashuvini namoyon etdi. Prezidentimiz Orolni qutqarish xalqaro jamg‘armasi Markaziy Osiyoda suv, ekologiya va ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etishga qaratilgan noyob mintaqaviy institut ekanini ta‘kidlab, O‘zbekistonning kelgusi raisligi davrida uni mintaqaviy integratsiyaning muhim drayveriga aylantirish niyatini bildirdi [3].

Umuman olganda, bunday tashabbuslar O‘zbekistonning ekologik xavfsizlikni mintaqaviy integratsiya, texnologik yangilanish va barqaror rivojlanish bilan bog‘liq holda ko‘rayotganini namoyon etadi. Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi hamjihatlik va konstruktiv hamkorlik esa mintaqani ekologik barqaror va farovon hududga aylantirishning muhim omili sifatida baholanmoqda [11].

Xulosa. Yangi O‘zbekistonning ekologik tashabbuslari mintaqaviy integratsiya va ekologik xavfsizlikni mustahkamlashning muhim omiliga aylanmoqda. Suv diplomatiyasi, cho‘llanishga qarshi kurash, yashil energetika va ekologik innovatsiyalar yo‘nalishidagi hamkorlik Markaziy Osiyoda barqaror rivojlanishning yangi modelini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Shu jihatdan, mamlakatning ekologik siyosati nafaqat milliy manfaatlarni, balki global ekologik barqarorlik va

kelajak avlodlar manfaatlarini ham ifoda etuvchi strategik yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekistonning “yashil” taraqqiyot yo‘li. Toshkent, 2025.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Минтақавий экологик саммитдаги нутқи. 22.04.2026. <https://president.uz/uz/lists/view/9129>
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Оролни кутқариш халқаро жамғармаси таъсисчи давлатлари раҳбарлари кенгаши мажлисидаги нутқи. 22.04.2026. <https://president.uz/uz/lists/view/9132>
4. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 25.01.2022 й., 09/22/41/0062-сон
5. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. (2023). Atrof-muhit holati to'g'risida milliy ma'ruza: O'zbekiston. Barqaror rivojlanish xalqaro instituti. – 148 b.
6. Davletov S. Environmental issues in Uzbekistan at the modern stage of development // Academia: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 10, Issue 5, May 2020. – Pp. 1775-1780.
7. Халбеков А. Ўзбекистоннинг экологик ташаббуслари Марказий Осиёда соғлом ва барқарор муҳитни яратишга қаратилган. <https://uzconsulate-aktau.kz/uz/2024>
8. Ўзбекистон барқарор келажак йўлида: экологик ташаббуслар ва халқаро ҳамкорлик. 11 Ноябрь, 2024. // www.dunyo.info
9. O‘zbekistonning ekologik tashabbuslari — Birlashgan Millatlar Tashkiloti e’tirofida. 20.06.2025. // www.parliament.gov.uz
10. Утемуратова С. Экологик ташаббуслар — глобал ечимларга йўналтирилган сиёсий ирода. 27.09.2025. // www.parliament.gov.uz
11. Адхамжонова М. Яшил тараққиёт сари: Марказий Осиё экологик дипломатияси янги босқичда. 24.04.2026. // www.uz.uz.